

REFERAT |KRS| Kommunalutvalget (2011-2015) d. 22-11-2011

Mødedato Tirsdag d. 22. november 2011 kl. 09:00

Mødested Formannskapssalen

Indholdsfortegnelse

Godkjenning av møteprotokoll kommunalutvalget 08.11.11.....	3
Prosjekt Framtidens bydel.....	5
Erkleiv skole - gnr. 125, bnr. 33 - Videre bruk.....	13
Økonomiske handlingsregler for fremtidige handlingsprogram.....	16
Rådmannens forslag til handlingsprogram 2012 - 2015.....	24

Punkt 43/11: Godkjenning av møteprotokoll kommunalutvalget 08.11.11

Bilag

Møteprotokoll. KOMMUN, 08112011 0900, Ordinært møte/Hovedutvalg HP.

Dato: 14.11.11
Saksnr.: 201100067-51
Arkivkode E: 033
Saksbehandler: Anne Lise Holand Aabø

Saksgang
Kommunalutvalget

Møtedato
22.11.2011

Godkjenning av møteprotokoll kommunalutvalget 08.11.11

Forslag til vedtak:

Kommunalutvalget godkjenner protokoll fra kommunalutvalgets møte 08.11.11.

Tor Sommerseth
rådmann

Anne Lise H. Aabø
formannskapssekretær

Trykte vedlegg: Protokoll fra kommunalutvalgets møte 08.11.11

Punkt 44/11: Prosjekt Framtidens bydel

Bilag

Saksprotokoll

Saksprotokoll

Vedlegg 1 Grovsiling av områder

Vedlegg 3 Mottatte innspill

Vedlegg 2 Utsendt Invitasjon

Dato: 09.11.11
Saksnr.: 201100831-23
Arkivkode E: K2
Saksbehandler: Eirik Martens Svensen

Saksgang	Møtedato
Kommunalutvalget	22.11.2011
Byutviklingsstyret	24.11.2011
Formannskapet	30.11.2011

Prosjekt Framtidens bydel

Kristiansand kommune deltar i framtidens byer der et vedtatt tiltak er å utvikle en "framtidens bydel". Bydelen skal være et pilotprosjekt innen bærekraftig utvikling (klimavennlig bydel) og gjenspeile satsingsområdene i Framtidens byer.

Det er startet et forprosjekt som skal:

- Avklare egnet område/areal for å realisere Framtidens bydel
- Avklare kvalitetskriterier for framtidens bydel
- Avklare samarbeidspartnere for gjennomføringen
- Avklare organisering, budsjett og tidsplan av hovedprosjektet.

Det er utarbeidet forslag til prosjektdirektiv som legger føringer for hvordan prosjektet legges opp.

Det foreslås at prosjektarbeidet baseres på at "Framtidens bydel" blir et nytt større utbyggingsområde i privat utbyggingsregi (kalt alt. 1), som velges etter en utviklingsfase der flere områder konkurrerer. En utsendt åpen invitasjon har gitt respons fra noen utbyggere på konkrete områder. Det er også andre utbyggingsområder det kunne vært ønskelig med interesse fra, og som rådmannen mener med fordel burde inviteres til å delta. Områder som rådmannen foreslår å invitere til en slik konkurranserunde er derfor dels områder foreslått av utbyggere selv som svar på en utsendt invitasjon, og dels områder som rådmannen mener bør inviteres direkte. Det er gjort en grovsiling av foreslåtte områder på bakgrunn av premisser i utsendt invitasjon.

Rådmannen mener det er viktig å gå videre i et samarbeid med interesserte private utbyggere, men at alternativet med valg av en eksisterende bydel (områdeløft + fortetting og fornyelsesprosjekter, alt. 2) som "Framtidens bydel" har mye for seg. Dette krever mer kommunal involvering og ressurser. Det bør derfor sees på mulighetene for dette parallelt med at øvrig prosjektarbeid videreføres i tråd med alt. 1. Det anbefales at det gjøres en kort kartlegging av muligheter og konsekvenser (søk i eksterne støtteordninger/ finansieringstilskudd og aktuelle samarbeidspartnere). Dersom det viser seg fornuftlig å gå

videre med en eksisterende bydel, må det vurderes om dette skal inngå i prosjektet "Framtidens bydel", eller om det skal opprettes et eget prosjekt.

Rådmannen anbefaler Formannskapet om å gi tilslutning til prosjektopplegget slik det er beskrevet i denne saken.

Forslag til vedtak:

Formannskapet gir sin tilslutning til forslag til områder som inviteres til en utviklingsfase og prosjektopplegg slik det er beskrevet i saksfremstillingen.

Tor Sommerseth
Rådmann

Ragnar Evensen
Teknisk direktør

Trykte vedlegg:

- Vedlegg 1: Grovsiling av aktuelle områder (enkel vurdering basert på utsendt invitasjon)
- Vedlegg 2: Utsendt invitasjon
- Vedlegg 3: Innkomne innspill

Bakgrunn for saken:

Kristiansand deltar i "Framtidens byer" der:

- Hovedmålet er å redusere de samlede klimagassutslippene og å utvikle strategier for å møte framtidige klimaendringer.
- Delmålet er å forbedre det fysiske bymiljøet med tanke på økologiske kretsløp, sikkerhet, helse, opplevelse og næringsutvikling.

Som ett av flere tiltak i Framtidens byer har Kristiansand bystyre vedtatt å utvikle en "Framtidens bydel". Bydelen skal være et pilotprosjekt innen bærekraftig utvikling (klimavennlig bydel) og gjenspeile satsingsområdene i Framtidens byer:

- Areal og transport
- Forbruk og avfall
- Energi i bygg
- Klimatilpasning
- Universell utforming

Kristiansand kommune har mottatt 500.000 kr i støtte fra Husbanken for å gjennomføre et forprosjekt innen sommeren 2012. Forprosjektet skal:

- Avklare egnet område/areal for å realisere Framtidens bydel
- Avklare kvalitetskriterier for framtidens bydel
- Avklare samarbeidspartnere for gjennomføringen
- Avklare organisering, budsjett og tidsplan av hovedprosjektet.

Status i prosjektet:

Følgende er gjort:

- Prosjektleder er ansatt og prosjektgruppe er etablert.
- Prosjektgruppen har utarbeidet forslag til prosjektdirektiv med mål, innhold, budsjett, fremdriftsplan og organisering.
- Felles studietur med næringsliv, politikere og utbyggingsbransje til Trondheim er avholdt.
- Invitasjon er sendt ut til utbyggere, byggebransjen og fagmiljø. Flere innspill er mottatt.
- Utvelgelse av område er drøftet og det er laget et forslag til hvilke type område som bør velges og et opplegg for hvordan utvelgelsen bør skje.
- Dialog og drøftelser med samarbeidspartnere er startet.
- Det arbeides med et seminar arrangert i egen regi. Målet er interessevekkning hos potensielle samarbeidspartnere, inspirasjon og relasjonsbygging mellom aktører.
- Det arbeides med grunnlaget for en konkurranse blant interesserte utbyggere for å kunne velge område.

Utsendt invitasjon gav følgende innspill:

Dato	Aktør	Innspill
3.6	Agder Wood	Agder Wood ønsker å være en samarbeidspartner ved utviklingen av Framtidens bydel
30.05	Næringsforeningen i Kristiansandsregionen	Næringsforeningen ønsker å være en aktiv deltaker i dette. Foreslår Vestre Havn.
23.06/ 04.07	Agder Energi	Ønsker å være en samarbeidspartner. Ser det som et innovasjonsprosjekt. Har utarbeidet en interessemelding og konkrete innspill.
01.09	Cowi	Tilbyr kompetanse/konsulenthjelp og viser til at de har arbeidet med Brøset og Furuset
29.08	Skanska	Foreslår Bjørndalen som fremtidens bydel
01.09	Lumber AS	Foreslår Øvre del av Lumberområdet, Amalienborg Aveny som fremtidens bydel
07.09	Bygg & Eiendom - John Erik Aadland.	Foreslår Krossen/Dalane som fremtidens bydel, ved å bygge lokk over jernbanen.
06.09	Avenue Invest Kristiansand AS/Hamrevann AS	Foreslår Hamrevann som fremtidens bydel
07.06	Marvika Utvikling AS	Er generelt positiv til initiativet fra Framtidens byder. Utvikling av senterområder på Lund er i midlertidig så store at en ikke ønsker å legge ytterligere utfordringer på dette byutviklingsarbeidet.

Mottatte innspill følger i sin helhet vedlagt.

Problemstillinger:

Innhold i bydelen:

I tillegg til framtidens byers satsningsområder (areal og transport, forbruk og avfall, energi i bygg, klimatilpasning, universell utforming), anbefales det at forprosjektet også skal omfatte nye løsninger på andre av framtidens utfordringer, jamfør kommuneplanens satsningsområder: f.eks eldrebølgen, oppvekst, levekår, mangfold, demografiske skjevheter etc..:

- Det blir viktig å videreutvikle erfaringer gjennom kommunens satsninger på universell utforming.
- Det er høyst relevant å kombinere dette prosjektet med Helse- og sosialsektorens satsing på ny velferdsteknologi.
- Det er innledet samtaler med Cultiva i forhold deres visjon (kulturby for barn, landets fremste oppvekstby).

Valg av type bydel:

Alternativ 1.:

Som framtidens bydel" velges ett nytt større utbyggingsområde der en interessert utbygger driver planleggingen og gjennomføringen (foreslåtte områder: Bjørndalen, Hamrevann, Lumber, Krossen, Vestre Havn/Lagmannsholmen).

Rådmannen anbefaler følgende modell for valg av utbyggingsområde: Flere ulike områder/prosjekter utvikler kvalitetskriterier for sine prosjekter parallelt (konkurransperiode) på grunnlag av et konkurransegrunnlag med tildelingskriterier. Mot slutten av forprosjektperioden velges et prosjekt der både lokalisering og innhold (kvalitetskriterier) tas i en felles betraktning.

Alternativ 2.:

Områdeløft i en eksisterende bydel, f.eks Grim. Krever større kommunal deltakelse i planlegging og gjennomføring.

Kan bestå av:

- En samling fortettingsprosjekter (eks. Idda, Mølla etc.).
- Fornying av eksisterende boliger, tjenestetilbud og bymiljø.

Fordeler:

- Tiltak kan rettes mot kjente utfordringer → områdeløft
- Fokus på mangfold og heving av levekår → har ulik befolkningssammensetning som kan bygges videre på.
- Fokus dreies fra en ren byplanleggingsoppgave til å involvere mer av kommunens virksomhet og ansvarsområder.
- Enklere å skape holdningsendringer blant innbyggerne (gjennom medvirkning) når brukerne allerede er det.
- Forbildeprosjekt for tiltak i byens eksisterende boligområder. (Dagens boligområder vil uansett være gjenstand for ulike endringer i fremtiden, og vil utgjøre størsteparten av boligene som bebos i fremtiden slik at målgruppen er stor).
- Gjøre fortidens bygg til fremtidens bygg
- Motstykke til en tradisjonell områdeutbygging.

Forutsetter:

- Sterkt offentlig engasjement → Kommunen i førersetet
- Økt ressursbehov
- Interne kommunale omprioriteringer

Rådmannen anbefaler at prosjektarbeidet skal baseres på at "Framtidens bydel" blir et nytt større utbyggingsområde i privat utbyggingsregi (alt 1), som velges etter en utviklingsfase der flere områder konkurrerer. Videre mener rådmannen at alternativet med områdeløft av en eksisterende bydel (alt 2) vurderes parallelt med at øvrig prosjektarbeid videreføres i tråd med alt 1. Det skal gjøres en kort kartlegging av muligheter og konsekvenser (søk i eksterne støtteordninger/finansieringstilskudd og aktuelle samarbeidspartnere). Dersom det viser seg fornuftlig å gå videre med en eksisterende bydel, må det vurderes om dette skal inngå i prosjektet "Framtidens bydel", eller om det skal opprettes et eget prosjekt.

Grovsiling av områder som skal inviteres til en konkurranseperiode.

Det er gjort en grovsiling av innkomne forslag til bydeler basert på premissene som ble gitt i invitasjonen som ble sendt ut. Se vedlagt skjema med grovsiling av områder. Følgende områder som utbygger selv har foreslått anbefaler rådmannen at skal inviteres til en konkurranseperiode om å bli framtidens bydel:

- Bjørndalen
- Lumber
- Hamrevann

I en tidlig prosjektfase mener rådmannen det er styrke med interesse fra områder som tids- og lokaliseringmessig egner seg for å bli Framtidens bydel. Det er derfor gjort tilsvarende vurdering av andre områder som ikke er foreslått, men som prosjektgruppen mener kan egne seg som framtidens bydel. Det er usikkert om disse ønsker å delta. Det anbefales at følede områder også inviteres til å delta i konkurranseperioden om å bli framtidens bydel:

- Strømme felt O3-O7
- Marvikssletta
- Rona
- Silokaia
- Idda/Grim
- Vestre havn / Langmannsholmen

Framdrift

Vi ser for oss følgende skisse til framdrift:

21. desember:	Invitasjon til konkurranserunden sendt ut (Konkurransesgrunnlag med kriterier og rammevilkår for konkurransen)
1. mai	Bydel og kvalitetskriterier velges
1. august	Sluttrapport for forprosjektet klart

Økonomi

Prosjektet vil søke delfinansiering gjennom søknader på eksterne støtteordninger og gjennom samarbeid med private aktører. Det må likevel påregnes å avsette kommunale midler til hovedprosjektet. Konkret omfang blir mer klart når samarbeidspartnere er på plass og arbeidet med organisering av prosjektdirektivet for hovedprosjektet utarbeides. Behov vil på vanlig måte bli spilt inn via handlingsprogrammet.

Samlet anbefaling:

Rådmannen anbefaler at Formannskapet gir sin tilslutning til forslag til områder som inviteres til en utviklingsfase og prosjektopplegg slik det er beskrevet i saksfremstillingen.

Eirik Martens Svensen, 09.11.11

Punkt 45/11: Erkleiv skole - gnr. 125, bnr. 33 - Videre bruk

Dato: 09.11.2011
Saksnr.: 201108411-3
Arkivkode E: 614 A2
Saksbehandler: Per-Christian Nygård

Saksgang
Kommunalutvalget

Møtedato
22.11.2011

Erkleiv skole - gnr. 125, bnr. 33 - Videre bruk

Sammendrag / saksfremstilling:

I bystyrets møte 8.desember 2010 i sak. 185/10 om skolestrukturen i Kristiansand, ble det fattet følgende vedtak i pkt. 8: "Erkleiv skole legges ned fra høsten 2011". videre, "Kommunen går i dialog med befolkningen på Erkleiv om etterbruk av skolebygningen på Erkleiv med tanke på fremtidig grendehus".

Etter at lokalene ble fraflyttet i juni / juli 2011, har Kristiansand Eiendom vurdert ulike alternativer knyttet til etterbruk av lokalene.

Alle sektorene i kommunen har blitt informert om de ledige lokalene, og blitt bedt om å gi tilbakemelding ifht. innspill/ønsker om etterbruk. Det er ikke meldt inn noen ønsker/ behov eller kommet inn konkrete forslag fra sektorene. Det har også vært en dialog med de to nærmeste nabokommunene vedrørende dette, uten at det har framkommet noe ønske om involvering i drift, eierskap eller bruk av eiendommen.

Kristiansand Eiendom har vært i kontakt med Erkleiv Vel. Velforeningen ved leder Torleif Erkleiv, informerte om at Erkleiv skole er det eneste offentlige bygg i bygda som kan brukes til samlingsplass for bygdas innbyggere. Bygget brukes idag til mange forskjellige aktiviteter som kafe, trimkvelder, høstmesser, viltlaget, ulike klubbvirksomheter for barn og unge, basarer og øvrige sosiale aktiviteter.

Det er ca. 60 husstander tilknyttet velforeningen, noe som utgjør i overkant av 200 mennesker. Velforeningen gir klar tilbakemelding på at de forventer å få bruke bygget framover på samme måte som før.

De har derimot ikke økonomi eller kapasitet til å ta over drifts- og vedlikeholdsansvar for bygg og eiendom, og mener dette er kommunens ansvar. Dette inkluderer utgifter som strøm og alle avgifter tilknyttet eiendommen. Velforeningen opplyser at de kan forestå noe dugnadsarbeid på bygget, men i en begrenset grad.

Estimerte kostnader til drift- og vedlikehold:

Erkleiv skole har et bruttoareal på ca. 273 m². Antatte årlige drifts- og vedlikeholdskostnader vil ligge på 130 000,- kroner. I dette forutsettes det da at brukerne selv sørger for renhold og administrasjon av bygget. I tillegg må noe oppgradering påregnes fremover.

Konklusjon:

Hensikten med nedleggelse av Erkleiv skole er innsparing på kommunens driftsbudsjett. Dersom kommunen skal dekke alle kostnader ved drift av eiendommen som grendehus, vil dette bety en vesentlig reduksjon av denne innsparingen. Eiendomssjefen kan derfor ikke anbefale at det inngås bruksavtale med velforeningen på disse betingelsene. Eiendommen foreslås lagt ut for salg i det åpne markedet.

Forslag til vedtak:

1. Eiendommen Erkleiv skole med gnr. 125 bnr. 33, legges ut for salg i det åpne marked.

Alternativt forslag til vedtak:

2. Kristiansand Kommune inngår avtale med Erkleiv Vel om bruk av eiendommen der velforeningen får ansvaret for å koordinere virksomheten på bygget, og ivareta renhold og vaktmesterfunksjoner. Avtalen forutsetter da fra Erkleiv Vels side at øvrige drifts- og vedlikeholdskostnader knyttet til eiendommen bekostes av kommunen i avtaleperioden.

Økt bevilgningsbehov fremmes i forbindelse med 1. tertial rapport 2012 etter følgende oppstilling:

Drift - og vedlikehold (anslått årlig kostnad ekskl. renhold)	130 000,-
- Eksisterende ramme	22 000,-
<u>Økt årlig bevilgning</u>	<u>108 000,-</u>

Kostnader knyttet til oppgraderingsbehov på bakgrunn av etterslep vedlikehold og oversatt levetid på tekniske anlegg, er anslått til 500 000,- kroner. Dette bevilgningsbehovet vil også blitt fremmet i forbindelse med 1. tertialrapport 2012.

Hans-Christian Gram
Eiendomssjef

Per-Christian Nygård
Eiendomsforvalter

Trykte vedlegg: Ingen

Utrykte vedlegg: Ingen

Punkt 46/11: Økonomiske handlingsregler for fremtidige handlingsprogram

Bilag

Saksprotokoll

Dato: 15.11.2011
Saksnr.: 201111213-1
Arkivkode E: 145
Saksbehandler: Arne Henrik Lukashaugen og Terje Fjellvang

Saksgang
Kommunalutvalget
Bystyret

Møtedato
22.11.2011
15.12.2011

Økonomiske handlingsregler for fremtidige handlingsprogram

Sammendrag:

Bystyret ba i desember 2010 (budsjettmøtet) administrasjonen om en sak til politisk behandling med handlingsregler for kommende handlingsprogram (for eksempel maksimalt gjeldsnivå, størrelse på netto driftsresultat, buffer osv). Rådmannen presenterte aktuelle måltall for kommunalutvalget i møte 30.08.11.

Rådmannen har i forslag til handlingsprogram 2012-2015 foreslått konkrete forslag til måltall for de angitte indikatorene. Det er en utfordring å utarbeide et realistisk opplegg som ivaretar de målsettingene som er angitt i denne saken. Rådmannen anbefaler å bruke måltall knyttet til indikatorene netto resultatgrad, størrelse på sentralt disposisjonsfond og netto lånegjeld for den overordnede økonomistyring.

Forslag til vedtak:

Bystyret vedtar følgende overordnede måltall for økonomistyring i Kristiansand kommune:

1. Kommunens korrigerede netto driftsresultat bør være på 2% av driftsinntektene dvs om lag 100 mill kr.
2. Det sentrale disposisjonsfondet bør gradvis opparbeides til å utgjøre 2% av sum driftsinntekter.
3. Det settes et tak på netto lånegjeld tilsvarende planlagt lånegjeld i 2013 dvs 5,340 milliarder kroner.

Tor Sommerseth
Rådmann

Terje Fjellvang
Økonomidirektør

Bakgrunn for saken :

1. Innledning

Bystyret ba i desember 2010 (budsjettmøtet) administrasjonen om en sak til politisk behandling med handlingsregler for kommende handlingsprogram (for eksempel maksimalt gjelds nivå, størrelse på netto driftsresultat, buffer osv).

Rådmannen presenterte aktuelle måltall for kommunalutvalget i møte 30.08.11.

2. Kommunens økonomiske situasjon

2.1 Vedtatt handlingsprogram 2011-2014

Kommunens økonomiske situasjon er anstrengt og har vært det lenge. Dette er beskrevet i årsrapporter og handlingsprogrammer de siste årene. I denne saken vil derfor kun noen hovedpunkter oppsummeres.

I vedtatt handlingsprogram 2011-2014 er det følgende korrigert netto driftsresultat:

i mill kr	2011	2012	2013	2014	Sum
Korrigert netto driftsresultat*	14,8	37,6	11,5	-15,5	47,3
Avsetning til kommunefondet (prisjustering)	-13,4	-13,4	-13,4	-13,4	-53,6
Bruk/avsetning disposisjonsfond	-1,4	-24,2	1,9	28,9	6,3

*Korrigert for bruk/avsetning bundne fond samt bundet overføring av investeringsmoms fra drift til investering

I vedtatt handlingsprogram er det et meget stramt opplegg. Økte rente- og avdragsutgifter, økte pensjonsutgifter og lavere momskompensasjon i driften (bl.a. systemomlegging) betyr at driftsrammene innenfor mange tjenester presses betydelig. Samtidig medfører endringer i demografi (antall og alderssammensetning) økte kostnader i størrelsesorden 50-60 mill kr årlig, dersom kvaliteten skal opprettholdes og dekningsgraden holdes konstant.

Regnskapsresultatet de siste årene viser at kommunen ikke har klart å holde virksomheten innen for bystyrets vedtatte budsjetttrammer. Sektorene hadde i 2010 samlet sett et underskudd på 23 mill kr. Det er en stor utfordring å få realisert foreslåtte innsparinger. Det er i 2011 vedtatt innsparingskrav på 24,4 mill kr økende til 41,2 mill kr i 2014.

KS foretar årlig en analyse av de største kommunene som viser kommunens økonomiske handlingsrom. Det tas utgangspunkt i netto driftsresultat og korrigeres for bruk av avsetning til bundne fond (tilsvarende begrepet "Korrigert netto driftsresultat" som Kristiansand bruker i økonomisammenheng). Det er dessuten en svakhet ved netto driftsresultat at det er avdragsutbetalingene og ikke avskrivningene som innvirker på driftsresultatet. Et annet forhold som påvirker netto driftsresultat er momskompensasjon av investeringsutgifter.

Dersom en kommune har svært høye investeringer ett år, vil dette gi høy momskompensasjon dette året som igjen vil gi økte driftsinntekter og driftsresultat. Det er vedtatt at momskompensasjonen fra 2014 i sin helhet skal føres i investeringsregnskapet. I årene 2010-2013 skal en gradvis større andel av momskompensasjon føres i investeringsregnskapet.

KS konkluderer med at Kristiansand kommune har hatt et negativt handlingsrom i svært mange år og det skyldes bl.a. at investeringsmomsen er ført i driftsregnskapet.

2.2 Nærmere om investeringsnivå, gjeldsnivå og renter

Kristiansand kommune har sammenlignet med andre kommuner et høyt investeringsnivå. Dette medfører økt gjeld og stor økning i rente og avdragsbelastning. Netto lånegjeld er økt med 1,5 milliarder kroner de siste 4 år. Med netto lånegjeld menes brutto lånegjeld fratrukket lån til videre utlån (Startlån) og fratrukket grunnlaget for beregning av rente på vann- og avløpsanlegg da disse rentekostnadene dekkes av kommunale avgifter. I vedtatt handlingsprogram for 2011-2014 er det lagt til grunn et investeringsnivå som vil øke netto lånegjeld med ytterligere 1,1 milliarder kroner (fra 2010-2014).

Beløp i mill kr	Regn 2007	Regn 2008	Regn 2009	Regn 2010	Bud 2011	Bud 2012	Bud 2013	Bud 2014
Lånegjeld u/pensjon	3 519	3 969	4 592	5 260	5 832	6 355	6 695	6 829
Lånegjeld knyttet til utlån	322	350	400	434	478	516	555	610
Grunnlag for kap. VAR	430	472	528	603	708	811	864	891
Netto lånegjeld	2 767	3 147	3 664	4 224	4 647	5 028	5 275	5 328

I rådmannens forslag til handlingsprogram for 2012-2015 er utviklingen slik:

Hele 1000 kr	Anslag				
	2011	2012	2013	2014	2015
Samlet lånegjeld u/pensjonsforpl.	5 883 852	6 292 578	6 735 887	6 890 483	6 970 864
Lånegjeld knyttet til utlån	453 772	483 772	513 772	565 241	595 241
Beregningsgr.lag VAR	707 574	758 105	882 598	1 019 083	1 165 262
Netto lånegjeld	4 722 506	5 050 701	5 339 517	5 306 159	5 210 361
Netto lånegjeld i % av samlet lånegjeld	80,26 %	80,26 %	79,27 %	77,01 %	74,74 %

I forhold til allerede vedtatt handlingsprogram, viser rådmannens forslag for neste 4 årsperiode forholdsvis små endringer i gjeldsutviklingen. Lånegjelden er imidlertid svært høy og eksponerer kommunen for renteendringer.

I vedtatt handlingsprogram (2011-2014) er det allerede tatt hensyn til at rentenivået gradvis skal opp. Fra handlingsprogrammet ble utarbeidet høsten 2010 til nå i november 2011, har det skjedd bare mindre endringer i rentenivået. Pt-renten i Kommunalbanken har økt fra 2,75 % til 3,15% fra høsten 2010 til høsten 2011. Renteøkningen i 2011 har imidlertid vært lavere enn antatt i budsjettet for 2011, noe som medførte at bystyret i 1. tertialrapport 2011 nedjusterte renteutgiftene med 15 mill kr.

Det er laget en enkel analyse av gjeldsporteføljen pr 1. tertial 2011. Denne analysen underbygger at de forventninger vi la til grunn i forbindelse med nåværende handlingsprogram, i hovedsak fortsatt kan benyttes.

Med dagens lånegjeld viser analysen at kommunen ved 1 %-enhet økning i rentenivå fra og med 2. tertial ville få en økning i netto rentekostnader på 12 mill kr for de resterende 8 månedene av 2011. På 12 måneders sikt fra 01.05.2011, ville økningen blitt 22 mill kr. På lenger sikt enn 12 måneder ville effekten ytterligere gradvis øke etter hvert som rentebytteavtaler og fastrenteavtaler utløper. Gitt at rentene på hele låneporteføljen blir liggende 1 prosentpoeng høyere vil belastningen bli på over 50 mill kr på lang sikt dvs. utover handlingsprogramperioden 2012-2015. Analysen bygger bl.a. på at 3-mnd NIBOR gradvis øker fra ca 2,7 % pr 01.05.2011 til ca 4,3 % i 2015. Det er budsjettert med en viss renteoppgang i hele handlingsprogramperioden 2012-2015. Her kan imidlertid bildet fort endre seg på grunn av finansuroen og usikkerheten er derfor stor.

Netto lånegjeld bør fryses så raskt som mulig. Det vil likevel ta tid å planlegge for et lavere investeringsnivå da flere av de tunge investeringene i dagens handlingsprogram bør gjennomføres som planlagt. Fra og med 2013 bør målsettingen være å stabilisere netto lånegjeld før den gradvis reduseres.

2.3 Kort om kommunens reserver i fond

Reservene er beskjedne. Prognosen for det sentrale disposisjonsfondet er på om lag 25 mill kr ved årets slutt (jfr. 2. tertialrapport 2011). I tillegg har kommunen "Energiverksfondet", men her har bystyret vedtatt retningslinjer som tilsier at kun realavkastningen kan tilføres driften. "Fond for amortisering av premieavvik" er på 109,1 mill kr, men det akkumulerte premieavviket er pr 31.12.10 på 341,4 mill kr.

2.4 Oppsummering kommunens økonomiske situasjon

Kristiansand kommune har en meget anstrengt økonomisk situasjon. Presset på tjenestene er stort i dag og vil forsterkes betydelig de neste årene pga demografi, økte renter og avdrag, økt pensjon og lavere momskompensasjon i driften. Det er små marginer og kommunen er med sin høye gjeld svært eksponert for økt rentenivå. Finanskrisen i 2008 medførte store utfordringer for Kristiansand, og kommunen hadde i 2008 et negativt korrigert netto driftsresultat på 65 mill kr. Det er grunn til å frykte at også årets resultat vil bli svakt som følge av uroen i verdensøkonomien.

Fylkesmannen i Vest-Agder har ved flere anledning uttrykt bekymring for kommunens økonomiske situasjon og svake driftsbalanse.

3. Aktuelle nøkkeltall

3.1 Netto resultatgrad

Det er flere aktuelle nøkkeltall som kan brukes. Den viktigste indikatoren er "Netto resultatgrad" (netto driftsresultat i prosent av sum driftsinntekter). Et positivt netto driftsresultat betyr at kommunen dekker de løpende driftsutgiftene og betjener gjelden.

Kristiansand kommune har hatt følgende netto resultatgrad de siste 5 år:

Beløp i mill kr	Regnskap 2006	Regnskap 2007	Regnskap 2008	Regnskap 2009	Regnskap 2010
Netto driftsresultat	59,3	25,1	-70,3	183,2	53,7
Avsatt til bundne fond	-67,3	-77,9	-72,8	-144,1	-131,8
Bruk av bundne driftsfond	69,9	66,9	78,5	68,2	147,0
Momskomp pliktig overføring	0,0	0,0	0,0	0,0	-29,2
Korrigert netto driftsresultat	61,9	14,1	-64,7	107,3	39,7
Netto resultatgrad	1,7 %	0,4 %	-1,5 %	2,3 %	0,8 %

KRD anbefaler en netto resultatgrad på 3 %. For Kristiansand ville det ha utgjort om lag 150 mill kr. Med et slikt netto driftsresultat kan uforutsett inntektssvikt og utgiftsøkninger håndteres uten at kommunen får underskudd. I tillegg vil driften dekke deler av investeringsutgiftene som igjen innebærer at låneopptak begrenses som igjen er viktig på lang sikt.

I forslag til kommuneplan 2011-2022 er det foreslått følgende mål ("Slik vil vi ha det"):

Kommunens økonomiske handlefrihet skal økes og sikre et så godt velferdstilbud for kommunens innbyggere som mulig innenfor de økonomiske rammer.

Det er bl.a. angitt følgende strategi ("Slik gjør vi det") for å nå dette målet:

Tilpasse driftsnivå, på kort og lang sikt, til inntektsrammene. Investeringene finansieres i større grad av egne midler. Det tilstrebes en netto resultatgrad på minimum to prosent, dvs. om lag 90 millioner kroner (2009).

Fra 2014 skal all momskompensasjon tilhørende investeringer overføres fra drift til investeringsregnskapet. I forhold til regnskapet for 2010 svekkes korrigert netto driftsresultat som følge av dette med ca 75 mill kr i 2014. Hele omleggingen av momskompensasjonsordningen svekker kommunesektorens driftsresultat dramatisk i årene 2010-2014. Med denne omleggingen vil det være urealistisk å tilstrebe et driftsresultat på 3 % som anbefalt av KRD. Det er vanskelig å se for seg at kommunen i løpet av de første årene kan nå målet på 2 % som angitt i kommuneplanen.

3.2 Netto lånegjeld

Det er flere aktuelle nøkkeltall i forhold til netto lånegjeld. De mest aktuelle er:

- Netto lånegjeld i kroner
- Netto lånegjeld i faste kroner
- Netto lånegjeld per innbygger

Dersom det første alternativet velges, vil i realiteten lånegjelden reduseres med om lag 130 mill kr hvert år f.o.m. 2013 (gitt en prisvekst på 2,5%). Det andre alternativet medfører at taket på lånegjelden øker tilsvarende prisveksten, mens det siste alternativet vil øke et tak på lånegjelden med i overkant av 1% som er gjennomsnittlig vekst i befolkningen de siste årene. Rådmannen anbefaler det strammeste alternativet dvs. et tak på netto lånegjelden uten årlig justering for prisutvikling eller befolkningsutvikling.

3.3 Sentralt disposisjonsfond

Det er viktig å ha tilstrekkelig med reserver for å håndtere uforutsette situasjoner. Dette er spesielt viktig når man som Kristiansand kommune har svake netto driftsresultat. Rådmannen vil anbefale at man har en langsiktig målsetting om til enhver tid å ha et sentralt disposisjonsfond tilsvarende 2% av samlede driftsinntekter (dvs om lag 100 mill kr).

4. Andre kjøreregler

4.1 Håndtering av overskudd og underskudd for sektorer og enheter

Det er etablert kjøreregler i forhold til håndtering av overskudd og underskudd for sektorer og enheter som sikrer forutsigbarhet for enhetsledere. En justering av kjørereglene behandles av bystyret i møte 16. november.

4.2 Prisjustering av Energiverksfondet

Det er allerede etablert kjøreregler knyttet til Energiverksfondet som innebærer at kun realavkastningen kan brukes i driften. Dersom det er negativ realavkastning skal dette dekkes opp ved overføring av midler fra andre kilder i kommunen. I tillegg har bystyret vedtatt følgende i punkt 1.3.2 "I år hvor avkastningen overstiger det fastsatte mål (realavkastning på 3,5%) skal det avsettes midler til bufferfondet. Bufferfondet bør utgjøre minst 10% av investeringsfondets verdi. Dette fondet skal være investert på samme måte som Kristiansand kommunens energiverksfond og skal benyttes i perioder hvor avkastningen er mindre enn forutsatt".

Avkastningen på energiverksfondet har variert svært mye de senere årene.

	2007	2008	2009	2010
Avkastning i %	2,5	-5,7	9,0	6,5
Avkastning i mill kr	15,0	-34,9	51,4	40,2

4.3 Utbytte fra selskaper

Det er også forsøkt å koble inntekter som varierer fra år til år til engangsutgifter. Det gjelder for eksempel for utbytte fra KNAS som er koblet opp mot ekstraordinært vedlikehold eller andre engangsutgifter. Dersom utbytte fra KNAS blir mindre eller faller bort, vil dette medføre tilsvarende reduksjon i budsjettets utgiftsside.

Rådmannen anbefaler at driftsbudsjettet i større grad gjøres uavhengig av utbytte fra våre eierposisjoner. Resultatvarselet som Agder Energi A/S sendte kommunene 28.10.11 illustrerer hvor sårbare kommunene er for endringer i selskapene. I resultatvarselet fremgår det at prognosen for utbyttegrunnlaget er 440 mill kr mens eierne har fastsatt et utbyttekrav på 900 mill kr for 2012.

I rådmannens forslag til Handlingsprogram for 2012-2015 er forventet utbytte fra KNAS avsatt til engangsutgifter. Det samme er 50% av utbytte fra Avfall Sør. Nesten hele det forventede utbytte fra Agder Energi er avsatt til drift.

Ved rulleringen av handlingsprogrammet (2013-2016) bør det fom 2015 legges opp til at en større del av utbytte avsettes til engangsutgifter i drift eller investering.

4.4 Pensjonspremie, pensjonskostnad og premieavvik

Pensjonsutgiftene har de siste årene vært høyere enn beregnet pensjonskostnad. Det er pensjonskostnaden som belaster regnskapet. Forskjellen mellom pensjonsutgift og pensjonskostnad utgjør premieavvik. Det var per 31.12.10 akkumulert på 341,1 mill kr som har belastet kommunen likviditetsmessig, men ikke resultatmessig. Det er avsatt 109,1 mill kr til et fond for å avhjelpe likviditetsutfordringene, men ideelt sett burde fondet hatt tilsvarende størrelse som akkumulert premieavvik. Her kan det lages kjøreregler som sikrer at avviket ikke øker, men tvert i mot reduseres.

I rådmannens forslag til handlingsprogram 2012-2015 legges det opp til å det akkumulerte premieavviket fratrukket fond for amortisering av premieavvik ikke øker.

(i 1000 kr)	2011*	2012	2013	2014	2015
Premieavvik	-74 100	-94 761	-57 050	-52 942	-48 378
Amortisert tidligere premieavvik	29 477	36 887	46 363	52 068	57 362
Netto i året	-44 623	-57 874	-10 687	-874	8 984
Akkumulert premieavvik	386 034	443 908	454 595	455 469	446 485
Fond til dekning av amortisering premieavvik	142 362	167 362	178 049	178 049	202 813
Akkumulert premieavvik minus fond	243 672	276 546	276 546	277 420	243 672

*Anslag 2011

5. Forslag til nøkkeltall i HP 2012-2015

Rådmannen har i forslag til handlingsprogram for 2012-2015 anbefalt følgende:

1. Korrigert netto resultatgrad (korrigert netto driftsresultat/sum driftsinntekter)
2. Sentralt disposisjonsfond i kroner
3. Netto lånegjeld i kroner

Kommunens korrigerede netto driftsresultat bør være på 2% av driftsinntektene dvs om lag 100 mill kr.

Det sentrale disposisjonsfondet bør gradvis opparbeides til å utgjøre 2% av sum driftsinntekter.

Det foreslås et tak på netto lånegjeld tilsvarende planlagt lånegjeld i 2013 dvs 5,340 milliarder kroner. Dersom denne handlingsregelen følges i handlingsprogramperioden vil i realiteten lånegjelden reduseres med om lag 130 mill kr hvert år f.o.m. 2013 (gitt en prisvekst på 2,5%).

I rådmannens forslag til handlingsprogram 2012-2015 nås målet om å stabilisere lånegjelden mens de andre måltallene ikke nås. Det viktigste virkemiddelet for å nå målene om økt driftsresultat og økt disposisjonsfond, er å redusere netto lånegjeld. Dette vil gradvis lette presset på driften og gi en mulighet for å nå målet om økt netto driftsresultat og økt disposisjonsfond.

Det legges imidlertid opp til at netto driftsresultat bedres i 2015 i forhold til 2012 og at det avsettes midler til det sentrale disposisjonsfondet i 2015.

Det eksisterer som det fremgår av kapittel 4 også andre kjøreregler og målsettinger vedr. overordnet økonomistyring. Rådmannen anbefaler i første omgang å ha hovedfokus på de tre viktigste indikatorene. Det kan imidlertid være aktuelt å supplere de tre indikatorene med konkrete måltall ved rulleringen av handlingsprogrammet.

Punkt 47/11: Rådmandens forslag til handlingsprogram 2012 - 2015

Dato: 26.10.2011
Saksnr.: 201104959-14
Arkivkode E: 145
Saksbehandler: Randi Bentsen, Arne Henrik Lukashaugen og Terje Fjellvang

Saksgang	Møtedato
Kommunalutvalget	22.11.2011
Formannskapet	30.11.2011
Bystyret	15.12.2011

Rådmannens forslag til handlingsprogram 2012 - 2015

Sammendrag:

1. Forutsetninger

Rådmannens forslag til handlingsprogram for perioden 2012 - 2015 bygger på de forutsetninger og prioriteringer som fremgår av vedtatt handlingsprogram for perioden 2011 – 2014, samt vedtatt kommuneplan 2011-2022.

Regjeringen legger opp til reell vekst i de frie inntektene i 2012 på 3,75 mrd. kr, tilsvarende 1,05 pst. Veksten er regnet fra anslaget på kommunesektorens inntekter 2011 i revidert nasjonalbudsjett 2011. Veksten i frie inntekter dekker deler av økte utgifter til endring i befolkningsutviklingen og økte pensjonskostnader.

Finansuroen i 2008/2009 medførte at kommunens økonomiske stilling ble svekket. Energiverksfondet hadde negativ avkastning i 2008, og bidro til at fondsreservene ble redusert vesentlig. Situasjonen for kommunesektoren ble i 2009/2010 endret dels ved at verdensøkonomien ble bedret samt ved at staten brukte kommunene som et redskap i finanskrisen (jfr. tiltakspakkene). Tilbakeslagene i økonomien inneværende år medfører at fondsreservene i kommunen er på et svært lavt nivå. Kommuneopplegget for 2012 er strammere enn de siste årene og bidrar til en utfordrende situasjon fremover.

2. Hovedlinjer i handlingsprogrammet

Rådmannens forslag til handlingsprogram 2012-2015 bærer preg av: *økt press på tjenestetilbudet, redusert investeringsnivå og tak på netto lånegjeld*. Men det er bedring i sikte i slutten av perioden når gjeldsnivået er redusert fra 2013.

Selv med de begrensninger som ligger i de økonomiske rammebetingelsene, er det muligheter for å jobbe videre i forhold til de langsiktige målene i kommuneplanen. Dette vil kreve en streng prioritering av ressursene.

Bystyret har i kommuneplanen vedtatt følgende satsingsområder:

- Byen som drivkraft
- Byen det er godt å leve i
- Klimabyen

Disse bygger opp om visjonen *Styrke i muligheter!* Forslag til handlingsprogram viser en prioritert oppfølging av satsingsområdene.

Som landsdelsenter har Kristiansand et særlig ansvar for å tilrettelegge for utvikling av de regionale kulturinstitusjonene slik at det etableres viktige arenaer for hele Sørlandet. Åpning av Kilden teater- og konserthus for Sørlandet i januar 2012 blir et tidsskille i byens kulturliv. Kommunens andel av finansieringen av institusjonene i Kilden IKS er innarbeidet i handlingsprogrammet med 23,9 mill kr i 2012. Dette er en økning med 5,7 mill kr i forhold til 2011. I tillegg er det innarbeidet 6,9 mill kr til kulturhusdrift i 2012.

Drift av Ishall og flerbrukshall på Idda øker driftsutgiftene på årsbasis med 2,4 mill kr. Aktivitetssenteret ved Bystranda planlegges ferdig i begynnelsen av 2013 og gir et løft for vannidrettene og i forhold til aktivitetstilbudet i Kvadraturen gjennom badelandet, næringsarealer og hotell.

Det pågår arbeid med kommunedelplan for Kvadraturen. Det blir viktig å tilrettelegge for at Kvadraturen fortsetter å utvikle seg som attraktivt og pulserende bysenter for hele landsdelen samtidig som egenarten beholdes.

Energieffektiviseringsprosjektet i 60 kommunale bygg har på 4 år oppnådd en besparelse på 23 % i snitt per bygg. Sammenliknet med 2006 var besparelsen i 2010 på 8,7 mill. kr og ca. 9 mill GWh. Prosjektet vil bli utvidet med 63 nye bygg i perioden 2011-2013.

Møllestua barnehage er bygd som passivhus. Det er også intensjonen å ha en høy miljøprofil ved ombyggingen av Rådhuskvartalet. Kommunen har tatt initiativ til et samarbeid i landsdelen mellom bedrifter på områdene fornybar energi og energieffektivisering, både for å oppnå synergieffekter og for å profilere landsdelens satsing på dette.

Prosjektet Framtidens bydel ble startet i 2011. Sammen med interesserte utbyggere vil prosjektet bli utviklet videre frem mot et forprosjekt som vil foreligge våren 2012. I dette skal valg av område/områder foretas, og rammene for gjennomføringen av hovedprosjektet fastlegges.

Kristiansand og Sørlandet har internasjonalt konkurransedyktige virksomheter som er ledende på sine områder og som representerer global teknologisk spisskompetanse. Særlig viktige er virksomhetene innen leverandørindustrien til olje og gassmarkedene der veksten har vært størst. Bedriftene i NODE samarbeidet har økt fra 1800 ansatte i 2005 til over 8000 ansatte i 2011.

Kristiansandsregionen ønsker å styrke forutsetningene for å kunne være en kompetanse- og teknologiintensiv region. Særlig gjelder det innen områdene energi og teknologi, energieffektivisering, prosessmetoder, fornybar energi, klima og miljø. Et økt samspill mellom ulike aktører skal gi bedre løsninger både i privat og offentlig sektor.

Internasjonal skole er i full drift. Tilbakemeldingene fra næringslivet bekrefter at den internasjonale skolen i Kristiansand er viktig for rekruttering av utenlandsk arbeidskraft. Framtidig finansiering er en utfordring og kommunen jobber med å skaffe delfinansiering fra næringslivet. Elevtallet er økende og rådmannen anbefaler utbygging på Kongsgård skolesenter (økte driftsutgifter på 3,4 mill kr fom 2013).

I 2011 er det full barnehagedekning i Kristiansand ved etablering av midlertidige plasser. Det legges opp til at midlertidige plasser erstattes i løpet av perioden. Det bygges om lag 700 permanente barnehageplasser i perioden (400 plasser i 2012) som bidrar til økt kapasitet, men også økt kvalitet og mer rasjonell drift. Samlet sett investeres det for 59,3 mill kr i perioden.

Hovedutfordringene innen omsorg er at aktivitetsnivået i 2011 ikke er tilpasset vedtatt budsjett (prognostisert underskudd på om lag 15 mill kr). I tillegg vil presset på tjenestene øke betydelig i årene fremover. Det foreslås en omdisponering internt i sektoren av 10 mill kr til styrking av hjemmetjenesten i tillegg til en rammeutvidelse på 13 mill kr. Dette gir rom for å sette i gang drift av 12 nye boliger og 9 nye dagsenterplasser til utviklingshemmede personer fra 2012. Rådmannen foreslår avvikling av 13 plasser på St Josephs, og omdisponering av driftsmidler til flere korttidsplasser og styrking av tjenester for særlig krevende brukere på eksisterende sykehjem. Omsorgstjenestene vil som følge av dette kunne oppnå budsjettbalanse fra 2012.

Det er de siste ti årene brukt om lag 1,7 milliarder kr på nye skoler og oppgradering av skoler i Kristiansand. Denne satsingen fortsetter og er de neste fire årene beregnet å koste 183,8 mill kr. Oppgraderingen av bygningsmassen vil gi et betydelig bedre tilbud til elevene, og et bedre arbeidsmiljø for de ansatte som jobber der.

Høyt investeringsnivå og dermed økende rente- og avdragsutgifter gjør det nødvendig å foreta omprioriteringer innen driften. Netto renter, utbytte og avdragsutgifter stiger med 101 mill fra 2011 til 2015. Økt pensjonsutgifter og omlegging av momskompensasjonsordningen (inkludert lavere investeringsnivå) bidrar samlet sett til en innstramning i driften på om lag 102 mill kr fra 2011 til 2015.

Ved rulleringen av handlingsprogrammet har rådmannen i utgangspunktet lagt til grunn innsparingstiltak for de fleste tjenester i 2012. Totale innsparingstiltak i 2012 i forhold til 2011 er på om lag 22,3 mill kr som stiger til om lag 39,3 mill kr i 2015 i forhold til 2011. Inkludert i dette ligger tiltak for 11,2 mill kr for å dekke inn merforbruk i 2011 vedrørende helse- og sosialsektoren (altså ikke rammetrekk men omprioriteringer).

Innsparinger pr. sektor (inkludert tiltak som ble vedtatt i HP 2011-2014):

Sektor	2012	2013	2014	2015
Oppvekst barnehage	-1 000	- 1 000	-1 000	-1 000
Oppvekst skole	-1 850	-6 350	-9 850	-17 350
Helse- og sosial	-14 350	-14 800	-14 800	-14 800
Kultur	-860	-860	-860	-860
Teknisk	-1 650	-1 950	-1 950	-1 950
Kristiansand Eiendom	-850	-850	-850	-850
Organisasjon	-900	-1 200	-1 200	-1 200
Økonomi	-600	-800	-800	-800
Kirkelig fellesråd	-250	-250	-500	-500
Totalt	- 22 310	-28 060	-31 810	-39 310

Vedrørende barnehage

Det ble i handlingsprogram 2010-2013 og handlingsprogram 2011-2014 vedtatt totalt innsparingskrav på 9,7 mill kr fra 2011 i forhold til 2010 for å oppnå budsjettbalanse og dekke inn underskudd fra 2009. Det er ikke økninger i dette i 2012 i forhold til 2011. 1 mill kr i 2012

gjelder fordeling av vedtatt innsparingskrav på 2 mill kr knyttet til tidlig innsats (1 mill kr på barnehage og 1 mill kr på helse- og sosialsektoren).

Vedrørende helse- og sosialsektoren

Reelt vedtatt rammetrekk utgjør 3,1 mill kr (inkludert 1 mill kr knyttet til tidlig innsats) i 2012 i forhold til 2011. Resterende 11,2 mill kr er innsparingstiltak som foreslås iverksatt for å oppnå budsjettbalanse.

Vedrørende organisasjonssektoren

Sektoren har i 2. tertialrapport meldt om et forventet overforbruk i 2011 på om lag 3,6 mill kr som skyldes et for høyt utgiftsnivå. Sektoren har langsiktige innsparingsplaner der blant annet stillingsbanken må brukes som et virkemiddel. Det er også enheter som har negative disposisjonsfond som må betales tilbake. Dette betyr at sektoren i tillegg til rammetrekket som fremkommer her har interne innsparingstiltak for å komme ned i budsjettbalanse.

Administrativt innsparingskrav

Det er vedtatt et effektiviseringskrav på administrasjon med 5 mill kr i 2011 stigende til 9 mill kr fra 2013. Disse tallene er innarbeidet i sektorenes tall for innsparing.

Rådmannen vil i rulleringen av handlingsprogram 2013-2016 vurdere muligheten for ytterligere innsparingskrav knyttet til samlokaliseringen av administrasjonen i det nye rådhuskvartalet.

Oppsummert er de viktigste sakene i handlingsprogram 2012-2015:

- Slutføring av 2 store kulturprosjekter (IDDA idrettspark og Kilden Teater og Konserthus). Samlet sett økte driftsutgifter på over 10 mill kr ved full drift i 2012.
- Bygging av nytt administrasjonsbygg (Rådhuskvartalet) og Aktivitetssenteret Aquarama.
- Stor satsing på rehabilitering av vann- og avløpsnett og utvidelse av Odderøya Renseanlegg. Utvidelsen er anslått til 288 mill kr. Dette medfører en økning av kommunale avgifter i slutten av handlingsprogramperioden.
- Iverksetting av Samhandlingsreformen
- Utsette bygging av nye sykehjem til nærmere 2020.
- Avvikling av 13 plasser på St Josephs og omdisponering av driftsmidler til flere korttids plasser og styrking av tjenester for særlig krevende brukere på eksisterende sykehjem.
- Styrking i budsjettet til hjemmetjenesten på 13,1 mill. kr i 2012, som videreføres ved omdisponering av 15 mill. kr beregnet til sykehjemsplasser i 2013 (6,5 mill. kr til hjemmesykepleie, resterende til boliger for utviklingshemmede)
- Omdisponering av ytterligere 10 mill. kr til styrking av hjemmetjenesten.
- Opprustning av eksisterende skoler og nye skolebygg (Justvikområdet) til 183,8 mill kr
- Barnehageinvesteringene er nedjustert i forhold til vedtatt handlingsprogram og utgjør i perioden 59,3 mill kr.
- Fortsatt full barnehagedekning og avvikling av midlertidige barnehageplasser fom 2012.
- Innsparingskrav på 39,3 mill kr i 2015 sammenlignet med 2011.
- Endring i demografi tilsier at presset på tjenestene øker ytterligere. For å opprettholde tjenestene må rammen økes med om lag 60 mill kr årlig. Økningen i budsjettet til omsorg og grunnskole dekker ikke økte demografikostnader.
- Strukturgjennomgang barnehager og skoler.

3. Hovedgrep for å oppnå balanse i budsjettet

Hovedlinjene i vedtatt handlingsprogram følges i stor grad opp. Høyt investeringsnivå i 2012 og 2013 og satsing innen omsorg, barnehage og kultur er muliggjort ved:

- omprioritering og effektivisering av driften
- realvekst i frie inntekter
- lavere investeringsnivå i 2014 og 2015.

I forslag til handlingsprogram 2012-2015 er det lagt opp til følgende netto driftsresultat:

i mill kr	2012	2013	2014	2015	Sum
Korrigert netto driftsresultat*	8,7	25,9	8,2	52,2	95,0
Avsetning til energiverksfondet (prisjustering)	-13,4	-13,4	-13,4	-13,4	-53,6
Avsetning til "Pensjonsfond"	-25,0	-10,6		-24,8	-60,4
Bruk/avsetning disposisjonsfond	29,7	-1,9	5,2	-14,0	19,0

*Korrigert for bruk/avsetning bundne fond samt bundet overføring av investeringsmoms fra drift til investering

Netto driftsresultat i perioden er ikke i tråd med strategien i kommuneplanen (minimum netto driftsresultat på 2% av inntektene, som vil si om lag 400 mill kr i perioden).

Hovedutfordringen i årene framover er å oppnå et netto driftsresultat som gjør at kommunens økonomiske handlefrihet økes.

Foreliggende forslag til handlingsprogram imøtekommer fylkesmannens krav om et realistisk driftsresultat (inkludert bruk av driftsfond) som er tilstrekkelig til å finansiere renter, avdrag og nødvendige avsetninger gjennom hele handlingsprogramperioden.

5. Kritiske forhold

Skatt og vekst i frie inntekter

Det vil alltid være usikkerhet knyttet til skatteanslaget. Staten har lagt til grunn nedgang i skatteinntektene på 4,8% fra 2010 til 2011 mens Kristiansand kommune hadde ved utgangen av september en nedgang på 2,9% sammenlignet med samme periode i fjor. Det legges til grunn statens anslag for skattevekst fra 2011 til 2012. For årene 2012- 2015 forutsetter rådmannen en årlig realvekst i skatt på ca 1,4 %.

Det er samlet sett lagt til grunn en årlig vekst i frie inntekter (skatt og rammetilskudd) fra 2013 på om lag 1,4 % basert på at staten kompenserer for endringer i befolkningsutviklingen.

Rentenivå og lånegjeld

Rentenivået har i løpet av dette året økt noe, og det forventes en styringsrente på ca 2,25% ved utgangen av 2011. Gjennomsnittlig rente er i 2012 budsjettet med ca 3,7 %. Rente på nye lån er budsjettet med forventet 3-års rente de aktuelle år. Dette gir ca 3,7 % i 2012, 3,8 % i 2013-2014 og 4,0 % i 2015. For eksisterende lånegjeld er kjente vilkår pr i dag benyttet. Det er ikke lagt inn sikkerhetsmargin for eventuelle renteøkninger utover i perioden. Med en netto lånegjeld (brutto lånegjeld ekskl. lån til avgiftsfinansiert virksomhet og formidlingslån) på omlag 4,7 milliarder i 2011 stigende til 5,3 milliarder i 2013, er Kristiansand kommune sårbar for endringer i rentemarkedet.

Avkastning

Det er lagt til grunn årlig realavkastning på 3,5 % fra Energiverksfondet. Selv etter at finansstrategien ble endret ved at aksjeandelen ble justert ned fra 25% til 20, vil

avkastningen kunne variere en del fra år til år. I 2009 var realavkastningen på 7,0 % mens den i 2010 var 3,7 %. Det svake børsåret i 2008 med en realavkastning på minus 7,8 %, har bidratt til at fondet siden oppstart har hatt en årlig realavkastning på bare 2,0 % målt pr 31.12.2010. Ideelt sett bør avkastning ut over 3,5 % avsettes til et bufferfond for å håndtere år med lavere avkastning enn lagt til grunn i handlingsprogrammet.

Å holde budsjetttrammene

Presset på mange av tjenestene er stort. Flere av sektorene sliter med å holde virksomheten innenfor budsjetttrammen for 2011. Samlet sett er prognosen på om lag 15-20 mill kr i underskudd for sektorene. Det er betydelig utfordringer innen spesielt omsorg. Veksten i befolkningen i de aktuelle aldersgruppene medfører fortsatt press på tjenesten.

Vedlikeholdsetterslep

Det er et betydelig vedlikeholdsetterslep for eiendomsmassen i Kristiansand kommune. I tillegg er det løpende vedlikeholdsbudsjettet for lavt til at bygningsmassens verdi opprettholdes. For å redusere vedlikeholdsetterslepet er det innarbeidet betydelige beløp til rehabilitering av bygninger (hovedsakelig skoler og barnehager). I tillegg er ordinært vedlikeholdsbudsjett økt noe samtidig som det er innarbeidet en ekstra bevilgning på 20 mill kr i perioden gitt at KNAS utbetaler utbytte som forventet.

Veier

Budsjettet for vintervedlikeholdet for 2012 er på om lag 22,3 mill kr som antas å være tilstrekkelig til å håndtere en normalvinter basert på erfaringen de siste 10 årene. Dersom det ikke blir flere snøfall i 2011 forventes det et forbruk i 2011 på over 31,7 mill kr. I 2007 var forbruket på hele 29,6 mill kr, i 2008 på 20,1 mill kr, 2009 på 22,3 mill kr og i 2010 på 37,2 mill kr.

Pensjonsutgifter

Det er svært vanskelig å forutsi fremtidige pensjonsutgifter og hva som skal føres som premieavvik (forskjell mellom pensjonsutgift og netto pensjonskostnad). Dette området er uforutsigbart og skaper utfordringer i økonomistyringen. Det er imidlertid tatt høyde for økt pensjonskostnad i perioden. Det forutsettes at samlede pensjonskostnader (medregnet amortisering av premieavvik, men uten eventuelle aktivitetsendringer i sektorene) øker med 48 mill kr fra 2011 til 2015.

Små reserver

Det sentrale disposisjonsfondet forventes å være på om lag 25 mill kr ved årets slutt. Det samme fondet var for 4 år siden på 133 mill kr. Med et driftsbudsjett på om lag 5 milliarder kr burde kommunen i tillegg til et netto driftsresultat på 100 mill kr, hatt et vesenlig større sentralt disposisjonsfond (på over 100 mill kr).

6. Konklusjon og videre behandling

Rådmannen presenterer et meget stramt opplegg. Omsorgstjenesten sliter med å holde aktiviteten innenfor budsjetttrammene innværende år. Økt press som følge av endret demografi kompenseres ikke fullt ut i perioden. Dette rammer spesielt omsorg og grunnskole. Presset på tjenestene vil dermed øke. Det er en stor utfordring å få realisert foreslåtte innsparinger.

Det er i hovedsak det høye investeringsnivået over mange år som skaper de store utfordringene for kommunen. Netto lånegjeld er ved utgangen av 2011 på hele 4,7 milliarder kr, noe som tilsvarer om lag 57.600 kr pr. innbygger. Dette er en belastning for driftsbudsjettet og vil utvilsomt gå ut over tjenestetilbudet.

Utfordringen vil øke fordi vi også i dette forslaget har et høyt investeringsnivå de 2 første årene. Forventet vekst i frie inntekter er ikke tilstrekkelig til å dekke inn økte rente og

avdragsutgifter. Kommunens sentrale disposisjonsfond er redusert fra 133 mill kr i 2007 til 25-30 mill kr ved utgangen av 2011.

Bystyret ba i desember 2010 (budsjettmøtet) administrasjonen om en sak til politisk behandling med handlingsregler for kommende handlingsprogram (for eksempel maksimalt gjeldsnivå, størrelse på netto driftsresultat, buffer osv). Det fremmes egen sak for bystyret i november og anbefalingene i saken er innarbeidet i forslag til handlingsprogram.

Hovedgrepet som foreslås er å sette et tak for netto lånegjeld tilsvarende forventet nivå ved utgangen av 2013 dvs. 5,34 milliarder kroner (om lag 63.000 kr per innbygger). Det legges opp til at lånegjelden reduseres i slutten av perioden til et nivå som er 129 mill kr lavere enn lånetaket. Rådmannen vil anbefale at lånegjelden reduseres en periode for å skape rom for fremtidige større investeringer innen omsorg og for å realisere endringer i skolestrukturen.

For å bedre kommunens økonomiske situasjon vil rådmannen ved rulleringen av handlingsprogrammet 2013-2016 foreslå ytterligere innsparingskrav f.o.m. 2014. Dette vil dels være knyttet opp mot de effektiviseringsmuligheter som ligger i å ta i bruk nytt administrasjonsbygg og dels være knyttet opp mot tjenesteytingen.

Rådmannen vil fremme en tilleggsinnstilling før formannskapet behandler handlingsprogrammet 2012-2015.

I tilleggsinnstillingen vil det bli tatt opp saker som ikke er endelig avklart og gitt oppdatert informasjon vedr. årets resultat:

1. Oppdaterte prognoser for årets resultat
Oppdatert prognose for skatteinntangen (oktoberinntangen og skatteavregningen vil da være kjent), oppdaterte anslag for finansavkastningen og årsprognoser for sektorene.
2. Eventuelle nye vurderinger vedr. pensjonsutgiftene.
3. Tilskudd til Kristiansandsregionen Brann og redning IKS.
Styret har ennå ikke fremmet forslag til budsjett for 2011. Rådmannen vil i tilleggsinnstillingen redegjøre for styrets innstilling.
4. Kristiansand er tildelt The Tall Ships Races i 2015. Det er foreløpig ikke innarbeidet en kommunal bevilgning i handlingsprogrammet. Styret i Fullriggeren Sørlandet har også varslet et behov for økonomisk bistand for å slutføre rehabiliteringen av skipet. Begge sakene vil rådmannen komme tilbake til senere og tidligst i tilleggsinnstillingen.
5. Stortingets behandling av statsbudsjettet
Behandlingen i Stortinget vil ventelig ikke medføre vesentlige endringer i kommuneopplegget. Dersom det likevel blir vedtatt endringer i forhold til regjeringens forslag, vil rådmannen innarbeide dette i tilleggsinnstillingen.

Forslag til vedtak - Årsbudsjett 2012

1. Budsjett for Kristiansand bykasse 2012 vedtas overensstemmende med rådmannens innstilling, med endringer vedtatt av bystyret i møte 15. desember 2011.
2. Skatt til kommunen for inntektsåret 2012 utskrives med de til enhver tid gjeldende maksimalsatser vedtatt av Stortinget.
3. Eiendomsskatten fastsettes til 6,4 promille av justert takstverdi. Eiendomsskatten og eiendomsavgiftene skrives ut på 4 like terminer i 2012 med forfall 1. mars, 2. mai,

1. august og 1. november. Etter søknad kan gis fritak i henhold til eiendomsskattelovens § 7a.
4. Kommunale eiendomsavgifter og salgs- og leieinntekter fastsettes i henhold til rådmannens innstilling.
5. Hovedutvalgene gis fullmakt å til vedta økninger i andre gebyrer og priser på varer og tjenester med inntil 3,25 prosent samlet sett.
6. Bystyret samtykker i at det optas de lån som er ført opp i investeringsbudsjettet. Rådmannen delegeres fullmakt til å godta rentebetingelsene og øvrige betingelser for nye lån, samt undertegne lånedokumentene. Avdragstiden tilpasses bestemmelsene i kommuneloven §50. Rådmannen gis fullmakt til å pantsette bygg og anlegg som sikkerhet for de respektive lån. Øvre grense for kassekredittlån settes til 100 mill kr. Rådmannen delegeres fullmakt til å godkjenne rentevilkårene.
7. Rådmannen får fullmakt til å foreta sektorvis fordeling av avsetning til lønns- og prisjusteringer og eventuelt andre samleposter av mer teknisk karakter til fordeling.

Forslag til vedtak - Handlingsprogram 2012-2015

1. Handlingsprogram for perioden 2012-2015 vedtas overensstemmende med rådmannens forslag, med endringer vedtatt av bystyret i møte 15. desember 2011.
2. Enkelt saker med økonomiske konsekvenser som tas opp i løpet av året, skal som hovedregel henvises til behandling i handlingsprogrammet.
3. Det 4-årige handlingsprogrammet til Kommunedelplan idrett og friluftsliv 2011-2014, godkjennes med foreliggende rullering og med de eventuelle justeringer som følger av bystyrets vedtak. De prioriterte listene for ordinære anlegg og nærmiljøanlegg, legges som grunnlag for årets søknader om spillemidler.

Tor Sommerseth
Rådmann

Terje Fjellvang
Økonomidirektør

Trykt vedlegg:

- Rådmannens forslag til handlingsprogram 2012-2015

Elektroniske vedlegg:

- Forslag til betalingssatser
- Oversikt over tilskuddsposter
- Forslag til plan- og utredningsprogram
- Kommunedelplan for idrett og friluftsliv
- Forslag til drifts- og investeringstiltak utenfor rammen
- Kristiansandsstatisikk (egen nettside)